

Z teki Grottera – powstanie styczniowe w malarstwie Artura Grottera i poemacie Marii Konopnickiej

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Galeria zdjęć interaktywnych](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Maria Konopnicka, *Wojna. Z teki Grottera. Poezje*, Warszawa - Lublin - Łódź - Kraków 1915, s. 37.
- Źródło: Homer, *Iliada*, oprac. Jerzy Łanowski, Wrocław 1981.
- Źródło: Maria Konopnicka, *Wojna. Z teki Grottera. Poezje*, Warszawa - Lublin - Łódź - Kraków 1915, s. 33.
- Źródło: Maria Konopnicka, *Wojna. Z teki Grottera. Poezje*, Warszawa - Lublin - Łódź - Kraków 1915, s. 12.
- Źródło: Maria Konopnicka, *Wojna. Z teki Grottera. Poezje*, Warszawa - Lublin - Łódź - Kraków 1915, s. 6.
- Źródło: Artur Grottger, *Warszawa, Polonia, Litwania, Wojna*, Warszawa 1994, s. 36.
- Źródło: Maria Konopnicka, *Wojna. Z teki Grottera. Poezje*, Warszawa - Lublin - Łódź - Kraków 1915, s. 2-4.
- Źródło: Anna Lewicka-Morawska, *Wstęp*, [w:] Artur Grottger, *Warszawa, Polonia, Litwania, Wojna*, Warszawa 1994, s. 3.
- Źródło: Maria Konopnicka, *List Marii Konopnickiej do Teofila Lenartowicza z dnia 20 XII 1888 r.*, [w:] Alina Brodzka, *Maria Konopnicka*, t. III, Warszawa 1975, s. 45.

- Źródło: Paulina Małochleb, *Przepisywanie historii. Powstanie styczniowe w powieści polskiej w perspektywie pamięci kulturowej*, Warszawa - Toruń 2014, s. 186–187.

Z teki Grottgera – powstanie styczniowe w malarstwie Artura Grottgera i poemacie Marii Konopnickiej

Źródło: dostępny w internecie: Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Traumatyczne doświadczenia powstania styczniowego (1863–1864) wielokrotnie powracały zarówno w polskim malarstwie, jak i literaturze. Malarz Artur Grottger, choć sam nie uczestniczył w narodowym zrywie, to za sprawą prac poświęconych insurekcji styczniowej został nazwany „wieszczem-pocieszycielem” i zajął tym samym miejsce poetów doby romantyzmu uznawanych za wieszcz-męczenników. Maria Konopnicka, równie zaangażowana w tematykę powstańczą, uzupełniła obrazy artysty słowem poetyckim. Podobnie jak malarz dawała społeczeństwu dowody wierności sprawom ojczystym i tradycjom walki o ojczyznę.

((Maria Konopnicka

List Marii Konopnickiej do Teofila Lenartowicza z dnia 20 XII 1888 r.

Nie jestem, nie umiem być cicha ani cierpliwa, ani ofiarowująca męki ziemi swojej Ukrzyżowanemu! Co kiedy przecierpiałam sama – zapomnieniu oddaję i jego cieniom. Ale co naród – nigdy.

Źródło: Maria Konopnicka, *List Marii Konopnickiej do Teofila Lenartowicza z dnia 20 XII 1888 r.*, [w:] Alina Brodzka, *Maria Konopnicka*, t. III, Warszawa 1975, s. 45.

Twoje cele

- Uświadomisz sobie, jaki wpływ miała klęska powstania styczniowego na kulturę polską.
- Poznasz i porównasz fragmenty poematu Marii Konopnickiej *Wojna. Z teki Grottgera*, będącego poetycką ilustracją do cyklu rycin Artura Grottgera *Wojna*.
- Odkryjesz sens ideowy twórczości polskich artystów okresu popowstaniowego (Konopnickiej, Grottgera).
- Zrozumiesz postawę społeczeństwa, które przeżyło klęskę powstania, a mimo to utrzymywało polskość w tradycji i kulturze.

Przeczytaj

Wojna to ostatni – po *Warszawie*, *Polonii* i *Lituanii* – z rysunkowych cykli Artura Grottgera powstałych w latach 1861–1867. Prace są odpowiedzią na klęskę powstania styczniowego. Maria Konopnicka do jedenastu rysunków stworzyła **ekfrazy** – poetyckie opisy dzieł. Zarówno rysunki, jak wiersze obojga artystów niosą z sobą duży ładunek ideologiczny i emocjonalny. Bohaterowie przedstawieni w uniesieniu i egzaltacji oddają przeżycia Polaków, którzy wraz z bliskimi: braćmi, ojcami, sąsiadami tracili nadzieję na niepodległość kraju. Pierwszy z rysunków cyklu i pierwsza część poematu Konopnickiej stanowią preludium do poszczególnych scen. Struktura obu cykli nawiązuje do kompozycji *Boskiej komedii* Dantego: **Beatrice** (anioł) zjawia się w pracowni artysty, aby zaprowadzić go na „padół płaczu”.

Artur Grottger w stroju powstańca
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

((Artur Grottger

Warszawa, Polonia, Lituania, Wojna

Wszystkie okropności wojny, przedstawione w objętych tą ramą kartonach, stają się dzięki temu pomysłowi jakby strasznym snem marzącego przed sztalugami artysty, snem, który wyjaśnić można tylko – obrazem zagniewanego na ludzkość Boga... Posągowe postaci artysty i jego Beatrice uwydatniają wybornie tę jednolitość pomysłu, a zawarte w ich twarzach i ruchach uczucia są jakby kierownikami uczuć widza.

Źródło: Artur Grottger, *Warszawa, Polonia, Lituania, Wojna*, Warszawa 1994, s. 36.

((Maria Konopnicka

Wojna. Z teki Grottgera. Poezje

I.

[...]

Sam, w czterech ścianach, co mnie zamykały,
Z myślami memi w świat smętkiem zczerniały,
Z dłonią na oczach, przed pustą sztalugą
Zadumałem się głęboko i długo.

Bo już mnie chwytał ten duch, co po ziemi
Mogił przelata skrzydłami mrocznemi
I krzywdy ludów, i stare cierpienia
W piorun przekuwa i w burzę zamienia,

[...] Przede mną, u proga,
Postać się jakaś przejrzysta bieliła.
Ledwom ją uczułem, już była mi droga,
Już mi szły od niej moc jakaś i siła,
Już serce drżące z piersi mi się rwało
Za tą dziewczicą, milczącą i białą.
Ponad jej czołem, jak tchnienie wilgotne,
Gdy na zwierciadło rzuca pary mętne,
Takie się światło paliło ulotne,
Bez złotych blasków, przyćmione i smętne.
Wielem zapomniałem od onej godziny;
Lecz dotąd widzę ten u jej warkoczy
Miesięczny płomyk, srebrzysty i siny,
A także głos jej pomnę — i jej oczy.
[...]

Czy znasz anioły, które w pustych chatach
U wygaszonych ognisk siedzą ciche,
A głowy mają w piorunowych kwiatach
I usypiają dzieciąteczka liche
Pieśnią, co będzie im się kiedyś śniła
Aż po wiek życia?... Ona taką była.
Więc patrząc na nią strwożyłem się w sobie
I rzekłem: »Oto jest z tych bożych jedna,
Co w ciemnym lampy zapalają grobie

I zapomniane prochy biorą ze dna
Na siew przyszłości«. — I wstrząsło się moje
Serce nadzieją wielką — i omdlało.
Aż ona, widząc, że tak przed nią stoję,
Dłoń, jak mgłę, lekką podniosła i białą,
A obróciwszy się na zmierzchy sine:
— »Idź za mną — rzekła — pójdziem w łez dolinę«.

Źródło: Maria Konopnicka, *Wojna. Z teki Grottgera. Poezje*, Warszawa – Lublin – Łódź – Kraków 1915, s. 2–4.

Słownik

ekfraza

(gr. *ekphrasis* – dokładny opis) – artystyczny opis dzieła sztuki w literaturze pięknej, który może stanowić całość lub część utworu; ekfraza może być opisem bądź interpretacją obrazu, także próbą przekształcenia rzeczywistości z obrazu na język poetycki; może też stanowić punkt wyjścia do rozważań na temat poruszany w dziele

Beatrice Portinari

zmarła w 1295 r. Włoszka, w której w młodości zakochany był Dante; w *Boskiej Komedii* jest jego przewodniczką po Czyśćcu i Raju; tym imieniem nazwana została także przewodniczka artysty w poemacie Marii Konopnickiej

Galeria zdjęć interaktywnych

Polecenie 1

Obejrzyj prace z cyklu *Wojna* Artura Grottgera. Opisz, co przedstawiają poszczególne sceny.

Polecenie 2

Porównaj wybraną rycinę autorstwa Artura Grottgera z przypisaną jej ekfrazą Marii Konopnickiej. Opisz, w jaki sposób poetka nawiązuje do dzieła malarza.

((Anna Lewicka-Morawska

Wstęp

Grottgera okrzyknięto wielkim i jedynym poetą powstania styczniowego i tak już zostało w pamięci narodu. [...] Od roku 1861 przez siedem kolejnych lat, czyli aż do śmierci, Artur Grottger pracował nad czterdziestoma kartonami, które układają się w pięć cykli. *Warszawa I* i jej zmieniona wersja *Warszawa II* nawiązują do krwawych wydarzeń w stolicy w 1861 roku; dwa następne – *Polonia* i *Lituania* – odnoszą się do samego powstania w Koronie i na Litwie. I wreszcie ostatni cykl, *Wojna*, to symboliczne ukazanie zła, jakie niesie każdy konflikt zbrojny.

Źródło: Anna Lewicka-Morawska, *Wstęp*, [w:] Artur Grottger, *Warszawa, Polonia, Lituania, Wojna*, Warszawa 1994, s. 3.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Zapoznaj się z fragmentem poematu Marii Konopnickiej, który jest wprowadzeniem do utworu i poetyckim opisem obrazu I *Pójdź ze mną przez padół płaczu*. Odpowiedz, w jakim celu anioł zabiera malarza „w tę dolinę”.

Fragment

((Maria Konopnicka

Wojna. Z teki Grottgiera. Poezje

I.

[...]

Sam, w czterech ścianach, co mnie zamykały,
Z myślami memi w świat smętkiem zczerniały,
Z dłonią na oczach, przed pustą sztalugą
Zadumałem się głęboko i długo.

Bo już mnie chwycił ten duch, co po ziemi
Mogił przelata skrzydłami mrocznymi
I krzywdy ludów, i stare cierpienia
W piorun przekuwa i w burzę zamienia,

[...] Przede mną, u proga,
Postać się jakaś przejrzysta bieleła.
Ledwom ją uczuł, już była mi droga,
Już mi szły od niej moc jakaś i siła,
Już serce drżące z piersi mi się rwało
Za tą dziewczicą, milczącą i białą.
Ponad jej czołem, jak tchnienie wilgotne,
Gdy na zwierciadło rzuca pary mętne,
Takie się światło paliło ulotne,
Bez złotych blasków, przyćmione i smętne.
Wielem zapomniał od onej godziny;
Lecz dotąd widzę ten u jej warkoczy
Miesięczny płomyk, srebrzysty i siny,
A także głos jej pomnę — i jej oczy.
[...]

Czy znasz anioły, które w pustych chatach
U wygaszonych ognisk siedzą ciche,
A głowy mają w piorunowych kwiatach
I usypiają dzieciąteczka liche
Pieśnią, co będzie im się kiedyś śniła
Aż po wiek życia?... Ona taką była.
Więc patrząc na nią strwożyłem się w sobie
I rzekłem: »Oto jest z tych bożych jedna,
Co w ciemnym lampy zapalają grobie
I zapomniane prochy biorą ze dna
Na siew przyszłości«. — I wstrzęsło się moje
Serce nadzieją wielką — i omdlało.
Aż ona, widząc, że tak przed nią stoję,
Dłoń, jak mgłę, lekką podniosła i białą,
A obróciwszy się na zmierzchy sine:
— »Idź za mną — rzekła — pójdziem w łez dolinę«.

Źródło: Maria Konopnicka, *Wojna. Z teki Grottgera. Poezje*, Warszawa – Lublin – Łódź – Kraków 1915, s. 2-4.

Przeczytaj fragment ekfrazy Marii Konopnickiej do II ryciny Artura Grottgera *Kometa*. Co w podanym fragmencie symbolizuje to astralne zjawisko? Wybierz właściwą odpowiedź.

((Maria Konopnicka

Wojna. Z teki Grottgera. Poezje

Naraz — głos jeden pękł, jak struna szklana,
A w głosie taka była ostrość bólu,
Że oczy moje pobiegły, jak strzały,
Za krzykiem w górę — i w górze zostały.
Tam, na północy, jak złota głowica
Wyrzuconego w błękity sztyleta
I jako żagiew, co śmierć ją podsycą,
Trupią jasnością gorzała — kometa.

Źródło: Maria Konopnicka, *Wojna. Z teki Grottgera. Poezje*, Warszawa – Lublin – Łódź – Kraków 1915, s. 6.

- ☐ katastrofę, nieszczęścia oraz choroby
- ☐ gwiazdę przewodnią zwiastującą narodziny mesjasza
- ☐ ważny „znak nieba” zapowiadający wyjątkowe wydarzenie
- ☐ przeznaczenie, los

W jakim znanym ci dziele opisane jest zjawisko spadającej komety? Rozpoznaj cytat, zapisz autora i tytuł.

« Dziś oczy i myśl wszystkich pociąga do siebie
Nowy gość dostrzeżony niedawno na niebie:
Był to kometa pierwszej wielkości i mocy,
Zjawił się na zachodzie, leciał ku północy
Krwawym okiem z ukosa na rydwan spoziera,
Jakby chciał zająć puste miejsce Lucypera,
Warkocz długi w tył rzucił, i część nieba trzecią
Obwinał nim, gwiazd krocie zagarnął jak siecią,
I ciągnie je za sobą, a sam wyżej głową
Mierzy, na północ, prosto w gwiazdę biegunową.

Do którego obrazu Artura Grottgera powstał poniższy fragment poematu Marii Konopnickiej?
Wybierz właściwy tytuł spośród podanych.

((Maria Konopnicka

Wojna. Z teki Grottgera. Poezje

W sadzie, u płota, urodna i młoda
Stała kobieta z dzieciątkiem maleńkim
U piersi, z oczu spuszczonej ku ziemi
Sypiąca łzami, jak skrami srebrnymi.
Więc zapatrzonej w Dolores tę białą,
Stała. Tętent ucichał w oddali.
Kurzawa spadła i tylko zostało
Drżenie w zboż młodych chwiejącej się fali
I droga, w słońcu lekkim pyłem wzdęta,
I jakaś straszna pustka i przekłeta...

Źródło: Maria Konopnicka, *Wojna. Z teki Grottgera. Poezje*, Warszawa - Lublin - Łódź - Kraków 1915, s. 12.

☐ III *Losowanie rekrutów*

☐ IV *Pożegnanie*

☐ V *Pożoga*

Porównaj obraz wojny przedstawiony przez Marię Konopnicką w zacytowanej poniżej rozbudowanej apostrofie oraz IX rysunek z cyklu *Wojna* Artura Grottgera zatytułowany *Już tylko nędza*. Jak ukazuje to artysta malarz, a jak poetka?

((Maria Konopnicka

Wojna. Z teki Grottgera. Poezje

O wojno!

Nie przeleciałaś ty nad ziemią cwałem,

Nie przeleciałaś ty nad polem zbrojno,

Ale wężowem i ohydne ciałem

Do cichych wpełzłaś gniazd, aby je skalać

I oczy piskląt krwią matczyną zalać!

Źródło: Maria Konopnicka, *Wojna. Z teki Grottgera. Poezje*, Warszawa - Lublin - Łódź - Kraków 1915, s. 33.

Uzupełnij puste pola mapy myśli, dopisując elementy religijne oraz narodowe, które dostrzegasz w podanym fragmencie poematu Marii Konopnickiej i na obrazie X Artura Grottgera *Świętokradztwo*.

((Maria Konopnicka

Wojna. Z teki Grottgera. Poezje

A to, co oczy moje tam widziały,
Nigdy nie będzie nikomu wiadomem.
To tylko powiem, że Chrystus zczerniały
Głowę na krzyżu odwrócił ze sromem
Od onej zgrozy i na pierś ją skłonił,
I wielkie, krwawe łzy po licu ronił.

Źródło: Maria Konopnicka, *Wojna. Z teki Grottgera. Poezje*, Warszawa - Lublin - Łódź - Kraków 1915, s. 37.

Na przykładzie podanego fragmentu poematu i obrazu X *Świętokradztwo* wyjaśnij, czemu służy zespolenie religii i walki narodowowyzwoleńczej w dziełach Artura Grottgera i Marii Konopnickiej.

((Maria Konopnicka

Wojna. Z teki Grottgera. Poezje

A to, co oczy moje tam widziały,
Nigdy nie będzie nikomu wiadomem.
To tylko powiem, że Chrystus zczerniały
Głowę na krzyżu odwrócił ze sromem
Od onej zgrozy i na pierś ją skłonił,
I wielkie, krwawe łzy po licu ronił.

Źródło: Maria Konopnicka, *Wojna. Z teki Grottgera. Poezje*, Warszawa - Lublin - Łódź - Kraków 1915, s. 37.

Zapoznaj się z definicją mitologizacji, a następnie z fragmentem książki Pauliny Małochleb. Zaznacz te czynniki, które według autorki eseju sprzyjają mitologizacji powstania styczniowego w pracach – nie tylko cyklu *Wojna* – Artura Grottgera.

((Paulina Małochleb

Przepisywanie historii. Powstanie styczniowe w powieści polskiej w perspektywie pamięci kulturowej

Współczesnemu odbiorcy kultury **mitologizowanie** powstania styczniowego kojarzy się przede wszystkim z twórczością Artura Grottgera. [...] Legenda powstania została [...] u niego ugruntowana - wszystkie postacie z kartonów mają rysy świętych (nie zaś żołnierzy-powstańców), nie działają, a realizują liturgię narodową. Owa liturgia zostaje wprowadzona na prawach **sublimacji** i **konsolacji** zarazem, podniesienie walki do poziomu ofiary ma ułatwić przyjęcie i przeżycie klęski, dlatego też - i to jeden z podstawowych rysów legendy powstańczej - uruchamia się tryb refleksji uładowy i niesprzeczny. Jak wskazuje Ewa Paczoska, Grottger pragnął stworzyć wzorzec polskości, musiał więc sięgnąć po taką poetykę, która uniemożliwiałaby jakiekolwiek przekształcenia, unieruchamiałaby obraz powstania, a nie czyniła go podatnym na reinterpretację. U Grottgera - widzianego przez pryzmat nie narodowy, ale **genderowy** - znaleźć można ilustrację fabularnego schematu o podziale ról na aktywne męskie i bierne kobiece. Artysta, malując zarówno kobiece, jak i męskie oddanie powstaniu, dzieli role na „ofiarnicze” i „melodramatyczne” - mężczyźni działają w sposób czynny, podczas gdy kobiety ofiarowują swoje bierne cierpienie, pozwalają na pewnego rodzaju ograbienie przez ojczyznę, poświęcają jej żałobę i ból wynikający z rozstania (*Widzenie, Branka, Pożegnanie, Pożegnanie powstańca*). Domeną kobiety jest modlitwa (*Obrona dworu, Lud*

w kościele), porządek symboliczny - zarówno religijny, jak i narodowy: to kobieta staje się u Grottgera strażniczką pamięci (*Wdowa*). Świat popowstaniowy to właśnie świat kobiet - samotnych, pogrążonych w cierpieniu (*Żałobne wieści, Na pobojuwisku*), uznających jednak wyższość Ojczyzny nad wartościami osobistymi. Dla Grottgera kobieta, choć ograniczona do sfery symbolicznej, nie jest figurą o mniejszym znaczeniu niż postać męska - to właśnie kobieca bohaterka otwiera możliwość transcendencji, wprowadza element metafizyczny: osieroconej ukazuje się Maryja (*Widzenie*), nad nią, porzuconą, czuwa duch-opiekun (*Duch*).

To Grottger w swoich obrazach mityzował powstanie jako pierwszy, wpisywał je w schemat heroiczny, co w latach 60. XIX wieku nie było wcale jeszcze popularne. U niego ukształtował się więc mit udziału w powstaniu jako wyrazu „Ja”, wcielenie jednostkowej podmiotowości, woli Ducha, nie zaś wynik przymusu wywieranego przez wspólnotę narodową. Jego postacie świadomie wybierają drogę poświęcenia, walki, heroicznej śmierci.

Źródło: Paulina Małochleb, *Przepisywanie historii. Powstanie styczniowe w powieści polskiej w perspektywie pamięci kulturowej*, Warszawa - Toruń 2014, s. 186-187.

- ☐ Romantyczne, czyli indywidualistyczne pojmowanie roli powstańca.
- ☐ Pokazanie bohaterszczyzny i brawury jako cech istotnych w poświęcaniu się w walce za ojczyznę.
- ☐ Pomiędzy ojczyzną a rodziną można postawić znak równości.
- ☐ Przedstawione postaci zostały poddane sakralizacji.
- ☐ Nie ma wyraźnego podziału ról płciowych – kobiety i mężczyźni są przedstawieni w dziełach na równych prawach.
- ☐ W kreowaniu obrazu powstania pomaga mechanizm obronny społeczeństwa przed przyjęciem prawdy o klęsce i czynnik pocieszenia, a nie obiektywne fakty.

Powstanie styczniowe nie jest poddawane wyjaśnieniom i dyskusjom – analizie przyczyn klęski.

Praca domowa

Wybierz jedną z rycin Artura Grottgera i opisz ją, porównując z odpowiednim fragmentem poematu Marii Konopnickiej. Zwróć uwagę na aspekty, jakie były poruszane na lekcji.

Dla nauczyciela

Autor: Małgorzata Kosińska-Pułka, Bożena Święch

Przedmiot: Język polski

Temat: *Z teki Grottgera* – powstanie styczniowe w malarstwie Artura Grottgera i poemacie Marii Konopnickiej

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;

5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

6) odczytuje pozaliterackie teksty kultury, stosując kod właściwy w danej dziedzinie sztuki;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

1) formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej przy użyciu odpowiednich konstrukcji składniowych;

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

- 1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;
- 2) buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki;
- 4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;
- 6) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, referat, szkic interpretacyjny, szkic krytyczny, definicja, hasło encyklopedyczne, notatka syntetyzująca;
- 11) stosuje zasady poprawności językowej i stylistycznej w tworzeniu własnego tekstu; potrafi weryfikować własne decyzje poprawnościowe;
- 12) wykorzystuje wiedzę o języku w pracy redakcyjnej nad tekstem własnym, dokonuje korekty tekstu własnego, stosuje kryteria poprawności językowej.

IV. Samokształcenie.

9. wykorzystuje multimedialne źródła informacji oraz dokonuje ich krytycznej oceny;

Lektura uzupełniająca

- 21) Maria Konopnicka, wybór wierszy;

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

- 1) odczytuje tekst w jego warstwie semantycznej i semiotycznej;
- 2) rozumie pojęcie tradycji literackiej i kulturowej, rozpoznaje elementy tradycji w utworach, rozumie ich rolę w budowaniu wartości uniwersalnych;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne. Uczeń:

- omówi, jaki wpływ miała klęska powstania styczniowego na kulturę polską.
- pozna i porówna fragmenty poematu Marii Konopnickiej *Wojna. Z teki Grottgera*, będącego poetycką ilustracją do cyklu rycin Artura Grottgera *Wojna*;
- odkryje sens ideowy twórczości polskich artystów okresu popowstaniowego (Konopnickiej, Grottgera);

- zrozumie postawę społeczeństwa, które przeżyło klęskę powstania, a mimo to utrzymywało polskość w tradycji i kulturze.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- z użyciem e-podręcznika;
- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie zapoznają się z treściami w sekcji „Przeczytaj” lekcji „*Z teki Grottgera – powstanie styczniowe w malarstwie i poezji*”. Przypominają sobie także utwory literackie i malarskie, których tematem jest powstanie styczniowe.

Faza wprowadzająca:

1. Na tablicy nauczyciel zapisuje słowa: bunt, spisek, powstanie i prosi uczniów o wpisanie definicji, skojarzeń w formie mapy myśli. W trakcie notowania może zrodzić się dyskusja, którą moderuje prowadzący: Dlaczego ludzie się buntują? Przeciwnie czemu, komu? W nawiązaniu do dyskusji wybrani lub pasjonujący się historią uczniowie omawiają okoliczności wybuchu powstania styczniowego, którą warto zakończyć notatką w punktach.

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy galerię interaktywną. Prosi, by uczniowie obejrżeli prace z cyklu *Wojna* Artura Grottgera i w parach opisali, co przedstawiają poszczególne sceny. Następnie w kiluosobowych grupach porównują wybraną scenę autorstwa Grottgera z przypisaną jej ekfrazą Konopnickiej. Opisują, w jaki sposób poetka nawiązuje do dzieła malarza. Liderzy grup prezentują odpowiedzi. Uczniowie notują w zeszytach wnioski z pracy.
2. Prowadzący zapowiada uczniom, że w kolejnym kroku będą rozwiązywać ćwiczenia – od najprostszych do najtrudniejszych. Każdy z uczniów robi to samodzielnie. Po ustalonym czasie wybrani uczniowie przedstawiają odpowiedzi, a reszta klasy wspólnie ustosunkowuje się do nich. Nauczyciel w razie potrzeby koryguje odpowiedzi, dopowiada istotne informacje, udziela uczniom informacji zwrotnej.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel zadaje pytania podsumowujące:
  - Jaki wpływ miała klęska powstania styczniowego na kulturę polską?
  - Jaki sens ideowy można odkryć w twórczości polskich artystów okresu popowstaniowego?

Praca domowa:

1. Wybierz jedną z rycin Artura Grottgera i opisz ją, porównując z odpowiednim fragmentem poematu Konopnickiej. Zwróć uwagę na aspekty, jakie były poruszane na lekcji.

Materiały pomocnicze:

- Artur Grottger, *Warszawa, Polonia, Lituania, Wojna*, Warszawa 1994.
- Paulina Małochleb, *Przepisywanie historii. Powstanie styczniowe w powieści polskiej w perspektywie pamięci kulturowej*, Warszawa – Toruń 2014.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą przed lekcją zapoznać się z multimediami z sekcji „Galeria zdjęć interaktywnych”, aby aktywnie uczestniczyć w zajęciach i pogłębiać swoją wiedzę.